

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชุมชนม้ง: กรณีศึกษาบ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นการศึกษาที่มุ่งค้นคว้าวิจัย กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชุมชนเผ่าม้งที่มีการสืบทอดกระบวนการเรียนรู้จากอดีตถึงปัจจุบัน เกิดการอนุรักษ์พืชสมุนไพรภายในชุมชนที่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในชุมชนบ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ และการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้ง บ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้ง บ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้ง บ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้อาศัยพื้นฐานแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการศึกษาวิจัย เช่น แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดและการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์สมุนไพร เป็นต้น การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพในการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบตามวัตถุประสงค์ จึงได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีผสมผสานกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกต การสนทนากลุ่ม

การสำรวจและการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกและผู้ที่ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมดตลอด
ระยะการศึกษาวิจัย

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ภูมิปัญญาการจัดการความหลากหลายพืชสมุนไพร

1) องค์ความรู้ในเรื่องพืชสมุนไพร

พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนนั้นสามารถสำรวจได้ 170 ชนิด ซึ่งแต่ละชนิดมีสรรพคุณที่ใช้ในการรักษาความเจ็บป่วยที่แตกต่างกันออกไป โดยที่มาขององค์ความรู้ในเรื่องพืชสมุนไพรในชุมชนแห่งนี้ได้มีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ส่วนในการเสาะแสวงหาพืชสมุนไพรเพื่อนำมาใช้ในส่วนใหญ่จะเสาะหาจากแหล่งธรรมชาติภายในชุมชน เนื่องจากมีพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ทำให้มีสภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้พบพืชสมุนไพรหลากหลายชนิดในบริเวณชุมชนแห่งนี้มากและภายในบริเวณหมู่บ้านเองพืชสมุนไพรบางชนิดหายากหรือไม่พบภายในชุมชนได้มีการเสาะหาจากต่างถิ่นด้วยเช่นกัน หากชนิดใดสามารถนำปลูกได้ก็จะนำมาปลูกภายในชุมชนของตนเอง หรือนำมาปลูกรอบๆ บริเวณบ้านเพื่อความสะดวกในการนำมาใช้ประโยชน์และเพื่อให้ขยายพันธุ์ให้มีจำนวนมากขึ้นซึ่งเป็นการอนุรักษ์พืชสมุนไพรที่มีในชุมชนด้วย

ในส่วนองค์ความรู้ในเรื่องพืชสมุนไพรการเรียนรู้เริ่มจากครอบครัวและเครือญาติที่มีการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ หากมีผู้ใดในครอบครัวเจ็บป่วยที่มีความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรภายในครอบครัวจะเป็นผู้ดูแลรักษาและเสาะหาสมุนไพรเพื่อนำมารักษาผู้ป่วยบุคคลภายในครอบครัวจะเกิดการเรียนรู้ จดจำ และเมื่อเกิดการทำอะไรหลายๆ ครั้งก็เกิดเป็นประสบการณ์ และสามารถปฏิบัติเองได้ และมีการถ่ายทอดจนมาถึงปัจจุบัน

2) ภูมิปัญญาด้านการนำมาใช้ประโยชน์ในชุมชนชนเผ่าม้ง

ในการศึกษาภูมิปัญญาการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในชุมชนชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนในครั้งนี้สามารถแยกตามลักษณะการใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน ซึ่งสามารถแยกได้ 4 ด้านคือ

2.1 การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ด้านการประกอบอาหาร

จากการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของคนบ้านขุนช่างเคี่ยน มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในชีวิตประจำวันอยู่แล้วทั้งการกิน การนำมารักษายาเจ็บป่วยและอื่นๆ ซึ่งพืชสมุนไพรที่มีจะอยู่ทั่วไปในพื้นที่ ทั้งในลำห้วย ในป่า ในไร่ ในนา และในสวนครัวรอบๆ บ้าน พืชหลายชนิดเป็นได้ทั้งอาหารและเป็นยารักษาโรคที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคต่างๆ ซึ่งคนในชุมชนนำมาใช้อยู่มากมายหลายชนิด

2.2 การนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ด้านการใช้สอย

ในชุมชนแห่งนี้มีความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับธรรมชาติทำให้มีการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวอยู่เสมอ พืชสมุนไพรเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้สอยด้านอื่นๆ ได้มากมาย ซึ่งนอกเหนือจากการนำมารักษาอาการเจ็บป่วยแล้ว ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตและความต้องการของตนเองได้

2.3 การนำมาใช้ใช้ประโยชน์ตามความเชื่อและพิธีกรรม

ชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนแห่งนี้มีเอกลักษณ์ที่สำคัญคือ ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ คนในชุมชนส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ(นับถือผี) พืชสมุนไพรหลายชนิดได้มีบทบาทต่อการประกอบพิธีกรรมความเชื่อของคนในชุมชน ประโยชน์ของพืชสมุนไพรด้านนี้เป็นการพยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ พืชหลายชนิดชาวบ้านเชื่อว่ามีความสามารถในการปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย และนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรม

2.4 การนำพืชสมุนไพรใช้ในการรักษาโรค

ปัจจุบันการใช้พืชสมุนไพรภายในชุมชนยังคงมีการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วยต่างๆ อยู่ในเกือบทุกครัวเรือน เมื่อมีการเจ็บป่วย สิ่งแรกที่จะทำคือ ครอบครัวยจะใช้พืชสมุนไพรภายในบ้านรักษาเบื้องต้นก่อนหรือไปหา พ่อหมอแม่หมอสมุนไพร ในการใช้พืชสมุนไพรในการรักษาผู้ป่วยนั้นจะใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่ป่วยด้วยโรคที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและฤดูกาล แต่ก็มีสมุนไพรบางตัวที่สามารถใช้รักษาคนไข้ที่ถูกผีเข้าได้ด้วย ในการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วยนั้น

3) วิธีการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร

วิธีการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรในชุมชนแห่งนี้ เป็นการจัดการที่มีรูปแบบไม่ตายตัวเป็นการใช้ทั้งภูมิปัญญาดั้งเดิมที่อาศัยพิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยมเป็นฐานสำคัญ ผสมผสานกับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐและแนวคิดการจัดการที่จะต้องพึ่งพาตนเอง มีการจัดสรรพื้นที่ที่ข้องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ มีสวนสมุนไพรเพื่อให้ทุกคนรอบครัวสะดวกในการนำพืชสมุนไพรมาใช้ มีการสืบทอดภูมิปัญญาในการใช้พืชสมุนไพรเพื่อประโยชน์ต่อการใช้ในชีวิตประจำวัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการรักษาอาการเจ็บป่วยของแต่ละครอบครัว มีการแนะนำวิธีการรักษาต่างๆ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีการเสาะแสวงหาพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาเมื่อมีการเจ็บป่วย

5.1.2 ภูมิปัญญาด้านกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้ง

จากการศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้ง สามารถแบ่งดำเนินการได้เป็นขั้นตอนดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านการรับรู้การจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร

ภูมิปัญญาด้านการรับรู้การจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเกิดจากการที่คนในชุมชนได้รู้ ได้เห็น การปฏิบัติโดยผ่านการดูแลสุขภาพผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตในการดำรงชีวิตในชุมชน โดยเนื้อหาที่ได้รับรู้ และเรียนรู้ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ด้วย ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวนี้นี้ไม่มีการบรรจุไว้ในการศึกษาในระบบโรงเรียนแต่จะปนอยู่ในวิถีการปฏิบัติของวิถีชีวิตประจำวัน และพิธีกรรมต่างๆ ของชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยน คนที่รู้มากส่วนใหญ่จะเป็นคนที่อยู่ใกล้ชิดกับบรรพบุรุษ และได้ใช้ความรู้อยู่เป็นประจำ การปฏิบัติให้เห็นจากรอบครัวหรือเครือข่ายของตนเอง ซึ่งเป็นการซึมซับในลักษณะของการกล่อมเกลามาทางสังคมและในลักษณะของการบอกเล่าการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการรับรู้การจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรต่อๆ กันมา

2. ภูมิปัญญาด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร

จากการศึกษาภูมิปัญญาด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรของชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนสามารถสรุปได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

2.1 ภูมิปัญญาด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดในลักษณะของการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากครอบครัวหรือเครือญาติ เป็นการเรียนรู้และถ่ายทอดรูปแบบดั้งเดิมที่ชาวบ้านได้รับความรู้ในการรักษาแบบพื้นบ้าน โดยการใช้สมุนไพรในชุมชน ซึ่งสื่อในการถ่ายทอดการใช้สมุนไพรจะเป็นการปฏิบัติให้เห็นหรือการให้ปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน ในลักษณะการช่วยเหลือหรือเป็นลูกมือซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางอ้อมมากกว่าการเรียนรู้โดยตรงในการใช้สมุนไพร โดยมีความเชื่อต่างๆ มาเกี่ยวข้อง ในการเรียนรู้และการถ่ายทอดในลักษณะนี้ส่วนมากจะมีการรับรู้ผ่านการใช้และดูแลสุขภาพของคนในครอบครัวและเกิดการเรียนรู้เมื่อตนเองต้องนำมาปฏิบัติจนเห็นผลเกิดเป็นการสั่งสมองค์ความรู้และกลายเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาในระดับครอบครัวต่อมา

2.2 ภูมิปัญญาด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอด ในลักษณะของการเรียนรู้และการถ่ายทอดระหว่างพ่อหม่อมแม่หม่อมกับผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วย เป็นการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยการใช้พืชสมุนไพรผ่านตัวยาที่เป็นสมุนไพรแต่ละชนิดจากการไปรับการรักษาโรคจากพ่อหม่อมแม่หม่อม และบางครั้งได้รับการถ่ายทอดจากการไปขอคำปรึกษาและจดจำชนิดของพืชสมุนไพรที่ใช้ โดยสื่อในการถ่ายทอดการใช้พืชสมุนไพรของพ่อหม่อมแม่หม่อมจะเป็นการนำพืชสมุนไพรมารักษาและทดลองใช้ให้เห็นผล เมื่อผู้ป่วยใช้แล้วเห็นผลและเกิดความศรัทธา และมีการเสนอตัวเป็นศิษย์

2.3 ภูมิปัญญาด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอด โดยผ่านผู้ป่วยหรืออดีตผู้ป่วยที่เคยได้รับการรักษาแล้วได้ผลและบอกสืบต่อๆ กันไป เกิดจากการที่เมื่อผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยรักษาความเจ็บป่วยแล้วเห็นผล ญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักก็จะเห็นความสำคัญของพืชสมุนไพรและเป็นการบอกต่อไปเป็นทอดๆ ถึงสรรพคุณของพืชสมุนไพรและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง ซึ่งเป็นการรับรู้ผ่านการดูแลสุขภาพในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีการแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพในชีวิตประจำวัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย จนเกิดเป็นการสั่งสมองค์ความรู้และกลายเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

2.4 ภูมิปัญญาด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอด ในลักษณะของการเรียนรู้และการถ่ายทอดในชุมชนและระหว่างชุมชน ในส่วนการเรียนรู้และการถ่ายทอดมีลักษณะคล้ายกับการถ่ายทอดและการเรียนรู้แบบเครือข่าย เพราะชาวบ้านมีการรู้จักและคุ้นเคยกันดีทั้งคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง มีการไปมาหาสู่เยี่ยมชมเยียนกัน หากมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านคนใดเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมีเยี่ยมเยียนและให้คำปรึกษาแนะนำการดูแลสุขภาพอาการป่วยแก่ผู้ป่วยทำให้ความรู้ในการใช้สมุนไพรแพร่ขยายไปยังชุมชนใกล้เคียงด้วยเช่นกัน

ผลของการถ่ายทอดความรู้ในการใช้สมุนไพรที่มีต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. การอนุรักษ์พืชสมุนไพรและความหลากหลายทางชีวภาพ

การถ่ายทอดความรู้ที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์พืชสมุนไพรนั้นสืบเนื่องมาจากเนื้อหาขององค์ความรู้ในการใช้พืชสมุนไพร ส่วนหนึ่งกล่าวถึงการเสาะแสวงหาพืชสมุนไพรและการขยายพันธุ์เพื่อให้มีปริมาณของสมุนไพรมากขึ้นและเพื่อสะดวกในการนำมาใช้ จึงได้มีการสอนถึงวิธีการเสาะแสวงหาพืชสมุนไพร โดยมีการคำนึงถึงการมีใช้ในวันข้างหน้าและการขยายพันธุ์โดยนำมาปลูกบริเวณรอบๆ บ้านและบริเวณภายในชุมชน รวมทั้งการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรตามแหล่งที่พบตามธรรมชาติ และเนื่องจากปัจจุบันที่สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ทำให้พืชสมุนไพรหลายชนิดเริ่มสูญหายรวมทั้งมีจำนวนลดน้อยลง ชาวบ้านภายในชุมชนแห่งนี้จึงได้พยายามที่จะเพิ่มทั้งชนิดและปริมาณพืชสมุนไพร โดยมีการขยายพันธุ์เพื่อให้มีจำนวนมากขึ้น หากพบเจอพืชสมุนไพรตัวใดที่มีจำนวนน้อยและหายากจะรีบนำมาขยายพันธุ์ทันที พร้อมทั้งแนะนำให้ผู้อื่นปลูกด้วยเช่นกัน

ในส่วนของการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรภายในบริเวณแหล่งที่พบส่วนมากจะอยู่ในป่า ในการเสาะแสวงหาในแต่ละครั้ง เมื่อมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้แล้วมักมีการคำนึงถึงวันข้างหน้าเสมอ จึงได้มีการอนุรักษ์พืชสมุนไพรโดยการขยายพันธุ์ หากชนิดใดขยายพันธุ์ไม่ได้ก็จะนำมาใช้ในปริมาณที่น้อยและถนอมไว้ใช้ในวันข้างหน้าด้วยเช่นกัน การขยายพันธุ์ในแหล่งที่พบนอกจากเป็นการเพิ่มปริมาณพืชสมุนไพรให้มีมากขึ้นแล้วยังเป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพไปด้วย เพราะ

เมื่อมีพืชพันธุ์และสมุนไพรอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสมเกื้อกูลซึ่งกันและกันแล้ว ย่อมส่งผลดีต่อระบบนิเวศต่อไปด้วยเช่นกัน

2. การพึ่งพาตนเองจากการใช้พืชสมุนไพรในการดูแลสุขภาพ

การดูแลสุขภาพโดยใช้พืชสมุนไพรภายในชุมชนแห่งนี้ได้มีการสืบทอดความรู้ในการใช้สมุนไพรจากบรรพบุรุษมา ทำให้เกิดความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเองได้ และการใช้พืชสมุนไพรที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาทำให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดขึ้นภายในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการรักษาอาการเจ็บป่วยของแต่ละครอบครัว มีการเสาะแสวงหาพืชสมุนไพรเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง

นอกจากการพึ่งพาตนเองจากการใช้พืชสมุนไพรเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยแล้วพืชสมุนไพรยังสามารถนำมาใช้สอยอื่นๆ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ และประกอบอาหารซึ่งมีสรรพคุณทางการดูแลรักษาสุขภาพ ซึ่งมีการนำมาปลูกไว้บริเวณรอบๆ บ้านเพื่อสะดวกในการนำมาบริโภค การบริโภคพืชผักเหล่านี้จึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งด้านการใช้พืชสมุนไพรเป็นยา รักษาโรค การใช้พืชสมุนไพรที่เป็นอาหาร ใช้สอยอื่นๆ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและพึ่งพาอาศัยกันอันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้แนวทางหนึ่ง

5.1.3 ปัจจัยมีอิทธิพลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยน

1. ปัจจัยภายในมีอิทธิพลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยน

1.1 วิถีชีวิตความเป็นอยู่

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ส่งผลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรคือ วิถีชีวิตของชาวบ้านขุนช่างเคี่ยนต้องพึ่งพาธรรมชาติทำให้ต้องมีการปกป้องพื้นที่ป่าทั่วไป ซึ่งเป็นป่าที่สามารถหาประโยชน์เพื่อหาอาหารและใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ จะไม่เข้าไปทำลายหรือเข้าไปทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมนั้นแสดงถึงการให้

ความเคารพต่อสถานที่ โดยการรักษาจากพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งการรักษายังเป็นวัฒนธรรมที่ยังถือปฏิบัติอยู่จนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีสิ่งต่างๆ การเปลี่ยนแปลงไปบ้าง

1.2 การเคารพผู้อาวุโส

เนื่องในชุมชนบ้านขุนช่างเคี่ยนมีจารีตเกี่ยวกับการเคารพนับถือบิดา มารดา และผู้อาวุโส เพราะมีการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ทำให้ส่งผลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของคือ เมื่อมีการบอกการสอน ผู้ที่มีความอาวุโสน้อยกว่าจะเชื่อฟังคำสั่งสอนนั้น ทำให้สามารถสืบทอดภูมิปัญญาได้มาจนถึงปัจจุบัน

1.3 การอบรมสั่งสอน

การใช้พืชสมุนไพรเป็นแนวปฏิบัตินับว่าเป็นองค์ความรู้ที่ได้ผ่านการอบรมสั่งสอน ซึ่งความรู้ที่ได้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ได้กำหนดขึ้นในสังคม ไม่ได้มีการเกิดขึ้นอย่างลอยๆ แต่ผ่านการวิเคราะห์และผ่านวิถีคิดปฏิบัติการมาช้านาน ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้าน ในมิติของการเรียนการสอนที่ได้มีการปฏิรูปการศึกษาจึงมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำความรู้เรื่องพืชสมุนไพรในชุมชนเข้ามาสอนให้เยาวชน ทำให้เยาวชนได้ซึมซับพืชสมุนไพรที่มีคุณค่าในชุมชนของตนเอง รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมไว้ไม่ให้สูญหายไป

1.4 พิธีกรรม ความเชื่อ

ชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนยังมีความเชื่อเรื่องพิธีกรรมมากเนื่องจากชุมชน มีความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าม้ง ซึ่งพิธีกรรม ความเชื่อเป็นระบบคิดปรัชญาที่มนุษย์ในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ มีความศรัทธา ทั้งความคิดความเชื่อในสิ่งที่บรรพบุรุษได้ถือปฏิบัติ ซึ่งพิธีกรรมความเชื่อเป็นเหมือนวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปแบบหนึ่งที่ส่งผลทำให้ชุมชนบ้านขุนช่างเคี่ยนแห่งนี้สามารถที่จะสืบทอดภูมิปัญญาด้านการรักษาด้วยพืชสมุนไพรได้มาจนถึงปัจจุบัน

2. ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยน

2.1 ความเชื่อค่านิยมสมัยใหม่และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ

จากการได้รับความเชื่อค่านิยมสมัยใหม่และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐส่งผลให้ภายในชุมชนบ้านขุนช่างเคี่ยนมีความสะดวกสบายมากขึ้น ส่วนด้านการเจ็บป่วยของคนในชุมชน ปัจจุบันชาวบ้านมักหันมานิยมแพทย์แผนปัจจุบันหรือไปโรงพยาบาลมากขึ้นและหันหลังให้กับการรักษาแบบพื้นบ้านโดยการใช้พืชสมุนไพรซึ่งเป็นที่น่าเสียดายมาก ซึ่งความเชื่อค่านิยมสมัยใหม่และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐนั้นไม่ได้เป็นเรื่องที่ดีเสมอไป เพราะในทางกลับกันอาจจะทำให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆ และกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านที่ได้มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานนั้นอาจจะสูญหายไป ในการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐนั้นควรเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยรวมทั้งใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยหรือส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง ซึ่งเป็นการทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองและลดการพึ่งพาจากภายนอกได้อีกด้วย

2.2 วิธีปฏิบัติตามวัฒนธรรมสมัยใหม่

การได้รับข่าวสารต่างๆ การได้รับวิถีปฏิบัติและวัฒนธรรมสมัยใหม่นั้นมีผลทำให้วิถีการปฏิบัติมีการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ความศรัทธาในเรื่องของความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ลดลง ในส่วนของการรักษาการเจ็บป่วยชาวบ้านก็หันไปรักษาความเจ็บป่วยจากโรงพยาบาลมากขึ้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆ และกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านที่ได้มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานนั้นอาจจะสูญหายไป เพราะวิธีปฏิบัติตามวัฒนธรรมสมัยใหม่นี้จะเป็นสิ่งที่คนในชุมชนบางกลุ่มเปลี่ยนวิธีการคิดว่าการรักษาด้วยพืชสมุนไพร และกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านนั้นเป็นสิ่งที่ล้าสมัย

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้งของชุมชนม้ง: กรณีศึกษาบ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ สามารถทำความเข้าใจกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้าน รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้าน และทำให้ได้เรียนรู้แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์สมุนไพร ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้าน อีกทั้งยังมีปัจจัยด้านต่างๆ ที่เป็นปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรค ซึ่งสามารถอธิบายเพื่อทำความเข้าใจได้ดังต่อไปนี้

กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้าน มีกระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ถ่ายทอดและสืบทอดกันมาเป็นวิถีชีวิตของคนภายในชุมชนที่มีการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาการเจ็บป่วย ซึ่งความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งเริ่มเรียนรู้จากการใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผ่านครอบครัว เครือญาติ พ่อหมอแม่หมอ ซึ่งได้ผ่านการสังเคราะห์จากประสบการณ์ ผ่านการสังเกต การทดลองใช้ การคัดเลือก และการสั่งสมสืบทอดสู่คนรุ่นลูกหลาน เพื่อสามารถแก้ปัญหาด้านการเจ็บป่วยของคนในครอบครัวและคนภายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ ยิงยง เทาประเสริฐ (2538) ที่กล่าวว่า ประสบการณ์ในการดูแลสุขภาพนี้เป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหาการเจ็บไข้ได้ป่วยและการดูแลสุขภาพเพื่อให้มีการดำรงชีวิตที่ปราศจากโรคร้าย เพื่อการอยู่รอดซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ระดับสูงสุดของมนุษย์ เพราะการดำรงชีวิตย่อมต้องประสบกับปัญหาทางด้านการเจ็บป่วยอยู่เสมอ การแก้ปัญหาที่ได้ผ่านการลองผิดลองถูก การใช้ประสบการณ์เดิมเพื่อหาวิธีแก้ปัญหามักต้องใช้กระบวนการทางสติปัญญาและอาศัยสิ่งที่เคยเรียนรู้มาเพื่อแก้ไขปัญหการเจ็บป่วย และสอดคล้องกับ ยศ สันติสมบัติ (2536) ที่กล่าวว่า ความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้จากความจริงในการดำเนินชีวิต ซึ่งการใช้พืชสมุนไพรในชุมชนแห่งนี้ที่ยังมีการใช้ตั้งแต่

อดีตจนถึงในปัจจุบัน เนื่องจากมีองค์ความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และมีการใช้ผ่านตัวบุคคลที่มีองค์ความรู้ ซึ่งทำหน้าที่ในการใช้องค์ความรู้ในการใช้พืชสมุนไพร เพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วยของคนในชุมชน และยังมีการถ่ายทอดความรู้สู่บุคคลอื่นด้วยเช่นกัน จึงทำให้การใช้พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่ในชุมชนแห่งนี้

ในส่วนของที่มาขององค์ความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านนั้น จากการศึกษาพบว่าในชุมชนบ้านขุนช่างเคี่ยนมีการถ่ายทอดและการเรียนรู้เริ่มต้นจากครอบครัวซึ่ง การปฏิบัติให้เห็นจริง โดยเห็นจากการที่พ่อแม่รักษาแล้วหายจากการเจ็บป่วย ส่วนผู้สืบทอดมักจะเป็นลูกหลานของตนเองและสืบทอดต่อกันมา โดยประสบการณ์ในการรักษาความเจ็บป่วยและการดูแลสุขภาพนี้เป็นพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาการเจ็บป่วยและการดูแลสุขภาพเพื่อให้มีสุขภาพที่ดีเพื่อความอยู่รอด สิ่งที่เคยเรียนรู้มาถือเป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดความรู้และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร ซึ่งความรู้ในการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรและความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรได้มีการถ่ายทอดต่อกันมาเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้อาการป่วยของโรคแต่ละชนิด เรียนรู้ชนิดของพืชสมุนไพร สรรพคุณทางยาแต่ละชนิดต่างๆ รวมถึงวิธีการอนุรักษ์พืชสมุนไพร ซึ่งความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติและพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้จากความจริง ในการใช้สมุนไพรที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และมีการใช้ผ่านตัวบุคคลที่มีองค์ความรู้ ซึ่งเข้าทำนองเดียวกับ ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2535) ที่ศึกษาระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคเหนือ พบว่า ระบบการถ่ายทอดการเรียนรู้เริ่มกันในครอบครัว โดยวิธีการสอนและให้ปฏิบัติจริงไปพร้อมๆ กัน ผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดคือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีความรู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ ส่วนผู้เรียนหรือผู้ที่สืบทอดคือ ลูกหลานหรือเครือญาติที่มีแรงจูงใจจากตัวอย่างความสำเร็จในอาชีพการงานหรือคนในชุมชนรุ่นก่อน และเมื่อผู้เรียนมีความชำนาญแล้วก็จะทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดหรือผู้สอนคนในรุ่น ต่อๆ ไป เพราะกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติหรือแนววิถีชีวิตไม่ได้มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้จัด ไม่มีสถาบันใดๆ รับผิดชอบแต่เป็นกระบวนการขจัดเกลารื้อหรือกล่อมเกลารวมถึงสังคมและสอดคล้องกับแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ โดยระบบนี้จะเกิดขึ้นภายในท้องถิ่น ซึ่งระบบการถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมเริ่มโดยการถ่ายทอดความรู้ภายใน

ครอบครัวโดยเริ่มจากบ้าน ต่อจากนั้นจะมีโอกาสเรียนรู้ในวัดและมีการขยายโอกาสไปจนถึง การเรียนในโรงเรียน การเรียนรู้ในบ้านมีผู้สอนเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ใน สาขานั้นที่อาจเป็นบรรพบุรุษหรือผู้อื่นๆ เนื้อหาที่ถ่ายทอดเป็นวิชาชีพที่มีการถ่ายทอดมานานแล้ว การถ่ายทอดความรู้ เป็นการปฏิบัติได้เป็นอย่างดีผู้เรียนที่นำวิชาที่ได้เรียนรู้มาปฏิบัติเป็นเวลานานก็ สามารถถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานและผู้สนใจอื่นต่อไปได้

นอกจากการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะดังกล่าว ยังได้มีการขยายออกไปสู่ผู้อื่น ทั้งในระดับ เครือญาติใกล้ชิด เพื่อนบ้านในชุมชน และระหว่างชุมชนก็ยังมีถ่ายทอดความรู้มีการแลกเปลี่ยน ความรู้และประสบการณ์ เป็นลักษณะของเครือข่ายสังคม เกิดเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีความ สัมพันธ์เป็นเครือญาติทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน การเรียนรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพ ทัวๆ ไปเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติ และเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนที่ได้สืบทอดต่อกัน มา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูชาติ เหลี่ยมวานิช (2537) ส่วนการถ่ายทอดความรู้ของ พ่อหมอแม่หมอ นอกจากจะได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษแล้ว มักมีการเรียนรู้เพิ่มเติม จากแหล่งต่างๆ เช่น ผู้อาวุโสที่มีความรู้ในการใช้สมุนไพร หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่าง พ่อหมอแม่หมอเอง นอกจากนี้แล้วภายในชุมชนเองยังมีการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีกลุ่มแม่บ้าน พืชสมุนไพรที่สามารถเผยแพร่ความรู้และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันอีกด้วย

ส่วนการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเองพบว่า คนภายในชุมชนแห่งนี้ยังคงมีการดูแล สุขภาพโดยมีการใช้พืชสมุนไพรเกือบทุกครัวเรือน เนื่องจากมีความเชื่อในสรรพคุณของ พืชสมุนไพรที่สามารถรักษาอาการป่วยได้หายขาดมากกว่า ประกอบกับชาวบ้านเองก็มีความรู้ใน เรื่องพืชสมุนไพรมาก่อน พืชสมุนไพรในชุมชนเองก็มีหลากหลายชนิดทั้งภายในชุมชนเองและ บริเวณป่ารอบๆ ชุมชน และในชุมชนเองก็มีสวนสมุนไพรแหล่งใหญ่ๆ ถึง 3 สวน ซึ่งคนในชุมชน สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ หรือเมื่อหาพืชสมุนไพรชนิดนั้นๆ ไม่ได้ก็จะไปขอเพื่อนบ้านหรือ เข้าไปนป่า ซึ่งเป็นการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมได้เป็น อย่างดี ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จึงทำให้คนในชุมชนเองยังคงใช้พืชสมุนไพรในการรักษาและดูแล สุขภาพของตนเอง

นอกจากจะใช้พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วยแล้ว พืชสมุนไพรยังสามารถนำมา ประกอบอาหารได้เช่นกัน และมีสรรพคุณทางยาในการดูแลสุขภาพ ซึ่งชุมชนแห่งนี้นิยมพืชผัก

พื้นบ้านและพืชผักสวนครัวอยู่แล้ว จึงมีการปลูกไว้บริเวณรอบๆ บ้านเพื่อความสะดวกในการนำมาบริโภคโดยไม่ต้องซื้อหาจากแหล่งอื่น นอกจากนี้ยังสามารถนำพืชสมุนไพรมาใช้สอยอื่นๆ และในการนำมาประกอบพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิบูลย์ เข็มเฉลิม (2532) ที่ได้กล่าวถึง หลักในการพึ่งพาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อนและงานวิจัยของ อภิชาติ ขาวสะอาดและคณะ (2538) กล่าวถึง การพึ่งพาตนเองในลักษณะที่เกี่ยวข้องกัน 2 ลักษณะ คือ 1) การพึ่งพาตนเองทางกายภาพ 2) การพึ่งพาตนเองทางวัฒนธรรม ความเชื่อ สติปัญญาและอำนาจตัดสินใจ ซึ่งจะเห็นว่าการใช้พืชสมุนไพรในชุมชนแห่งนี้เป็นวิถีชีวิตใช้พืชสมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเอง ทำให้ชุมชนแห่งนี้สามารถลดการพึ่งพาจากภายนอกได้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังทำให้เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพได้เป็นอย่างมาก

ผลของการถ่ายทอดความรู้ที่ส่งผลให้เกิดการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร ซึ่งจากการสำรวจพืชสมุนไพรทั้งในชุมชนและในบริเวณป่ารอบๆ หมู่บ้านสามารถสำรวจพืชสมุนไพรได้ถึง 170 ชนิด และมีผู้มาร่วมเรียนรู้เรื่องพืชสมุนไพรเป็นจำนวนมากทั้งกลุ่มแม่หมอบและพ่อหมอบที่พร้อมจะถ่ายทอดความรู้รวมถึงกลุ่มแม่บ้านที่ได้มีการใช้พืชสมุนไพรในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ได้ร่วมเรียนรู้ ได้ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และพร้อมที่จะทำให้องค์ความรู้ดังกล่าวได้มีการถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นลูกหลาน ส่วนหนึ่งของความรู้จะเป็นการสอนถึงวิธีการเสาะแสวงหาพืชสมุนไพรและการขยายพันธุ์พืชสมุนไพร การเสาะหาพืชสมุนไพรเพื่อนำมาใช้ในการรักษานั้น มักจะนำมาจากป่าและได้มีการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรหลากหลายวิธี ซึ่งมีทั้งการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรภายในป่าตามแหล่งที่พบ และการนำมาปลูกบริเวณรอบบ้าน และภายในชุมชนเองเพื่อความสะดวกในการใช้ เพื่อขยายพันธุ์พืชสมุนไพรให้มีปริมาณมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การเก็บพืชสมุนไพรก็มีความสำคัญ เช่น หากต้องการใช้เพียงกิ่ง ก็ควรหักตรงข้อเท่านั้นห้ามหักตรงกลางกิ่งเพราะจะทำให้กิ่งแห้งและตายได้ หากเป็นลำต้นก็ถากเอาเฉพาะด้านข้างด้านใดด้านหนึ่งนั้นต้องเหลืออีกด้านหนึ่งไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ต้นสมุนไพรตาย และหากปีหน้าต้องการใช้ก็ให้เอาอีกด้านหนึ่งสลับกันไปซึ่งวิธีต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรและเป็นการใช้พืชสมุนไพร โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์เพื่อไว้ใช้ในวันข้างหน้าซึ่งได้มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวภา พรศิริพงษ์และคณะ (2539) ที่ว่า การขยายพันธุ์พืชสมุนไพรโดยหมอบพื้นบ้านและชาวบ้าน เป็นการแพร่กระจายความ

หลากหลายของพันธุ์พืชสมุนไพรด้วย เพราะได้มีการนำพันธุ์พืชสมุนไพรมาเพาะเลี้ยง คัดเลือกพันธุ์ และแพร่พันธุ์ออกไป นอกจากจะมีการขยายพันธุ์ด้วยตนเองแล้วหมอพืชบ้านยังได้เป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการอนุรักษ์พืชสมุนไพรให้แก่บุคคลภายในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้านใกล้เคียง ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนใกล้เคียง การถ่ายทอดความรู้ในการอนุรักษ์ของหมอพื้นบ้านทำให้บุคคลภายในชุมชนได้รู้จักคุณค่าของพืชสมุนไพร ซึ่งถ้าหากชาวบ้านไม่ทราบถึงคุณค่าของพืชสมุนไพร อาจจะถอนทิ้งหรือไม่สรรหามาปลูกแต่เมื่อทราบถึงประโยชน์และเห็นคุณค่าของพืชสมุนไพรแล้ว บุคคลภายในชุมชนจึงได้มีการเสาะหาพืชสมุนไพรมาปลูกทั้งบริเวณรอบบ้านและภายในชุมชน

การถ่ายทอดความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศพบว่า การที่มีการสืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องการใช้พืชสมุนไพร ทำให้คนในชุมชนแห่งนี้ยัง ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของพืชสมุนไพรที่มีต่อตนเองและชุมชน จึงได้มีการอนุรักษ์และรักษาทั้งตัวพืชสมุนไพรและสภาพธรรมชาติที่เป็นแหล่งกำเนิดพืชสมุนไพร ด้านการรับรู้ และการเข้าถึงตลอดจนการคงอยู่ของพืชสมุนไพรจะเกิดขึ้นมิได้หากขาดสภาพธรรมชาติที่เหมาะสมจึงได้มีการรักษาป่าที่เป็นต้นกำเนิดของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ภายในชุมชน โดยผ่านกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มดูแลรักษาป่า กลุ่มเยาวชน โดยผ่านกิจกรรมการปลูกป่า การทำแนวกันไฟไม่ให้เกิดไฟไหม้ป่าอันเป็นการทำลายพืชพันธุ์หลากหลายชนิดรวมทั้งสอดส่องดูแลไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าเชิงธุรกิจ สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดสภาพป่าที่เหมาะสมต่อการเกิดของพืชพันธุ์ต่างๆ ที่เป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่งยารักษาโรคและแหล่งวัสดุใช้สอยแก่คนในชุมชน นอกจากนี้การที่ชาวบ้านได้รู้จักชนิดของพืชสมุนไพรย่อมก่อให้เกิดการอนุรักษ์และไม่ทำลายเพราะรู้คุณค่าประโยชน์ของพืชสมุนไพรซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อระบบนิเวศด้านความหลากหลายของพันธุ์พืช เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนแห่งนี้ทำการเกษตรต้องมีการเตรียมพื้นที่เพื่อการเกษตร หากไม่ทราบชนิดของพืชสมุนไพรย่อมทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งเป็นผลให้พืชสมุนไพรลดจำนวนลงไปเรื่อยๆ อันจะนำไปสู่ผลเสียต่อระบบนิเวศ ถ้าหากรู้จักชนิดของพืชสมุนไพรย่อมไม่ถูกทำลาย

อย่างไรก็ตามกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนก็มีทั้งปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา ปัจจัยเอื้อข้อแรกคือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่

ซึ่งมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะการกินการรักษาเยียวยาเจ็บไข้ได้ป่วย รวมทั้งการนำมาเป็นวัสดุใช้สอยและพิธีความเชื่อของชนเผ่าม้งทำให้มีการเห็นความสำคัญของพืชสมุนไพรและมองเห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์พืชสมุนไพร และพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ไปสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

ในส่วนของ การเคารพผู้อาวุโสเป็นปัจจัยเอื้อต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา เนื่องจากในชุมชนแห่งนี้มีจารีตเกี่ยวกับการเคารพนับถือบิดา มารดา และผู้อาวุโสเพราะมีการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ สังคมของชนเผ่าม้งนั้น ผู้อาวุโส บิดามารดา พ่อหม่อมแม่หม่อม ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันที่ทรงความนับถืออย่างยิ่ง เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่ทำอะไรสอนอะไรจึงได้รับการปฏิบัติอยู่เสมอ รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เพราะว่า สิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นตำรา ดังนั้น คำสอนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ เช่น พืชสมุนไพรหรือการรักษาโรคภัยต่างๆ ด้วยพืชสมุนไพร รวมถึงพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ ที่มีในชุมชน จึงได้รับการปฏิบัติสืบต่อมานับว่าเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบนี้เอาไว้

สืบเนื่องจากการมีความเคารพผู้อาวุโส ทำให้ การอบรมสั่งสอนนับว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นองค์ความรู้ที่ได้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ได้กำหนดขึ้นในสังคม และไม่ได้มีการเกิดขึ้นอย่างลอยๆ แต่ผ่านการวิเคราะห์และผ่านวิธีคิดปฏิบัติกรรมมาช้านาน โดยเฉพาะเรื่องของการใช้พืชสมุนไพร ซึ่งจะทราบว่าที่ตรงไหนมีพืชสมุนไพร และพืชชนิดใดที่จะนำมารักษาความเจ็บป่วยจนได้รับการยอมรับ และบอกเล่ากันมาทั้งนี้แล้วแต่ว่าจะมีการจดจำของผู้รับการสืบทอดที่ได้รับการอบรม จากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่และพ่อหม่อมแม่หม่อม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญายังคงเหลือไว้จนถึงปัจจุบัน

การอบรมสั่งสอนที่ต้องถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจรวมถึงการปฏิบัติได้จริงหากเปรียบเทียบระบบการศึกษาจะเป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ เพราะในแต่ละชาติพันธุ์มักจะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมประเพณี ชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนเช่นกัน การอบรมสั่งสอนเป็นการอบรมสั่งสอนที่บรรพบุรุษถ่ายทอดสู่ลูกหลานในระดับครอบครัว เช่น พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ อาทิ ประเพณี วัฒนธรรม การดำรงชีวิตตั้งแต่เด็กจนโต เป็นหนุ่มสาว การอบรมสั่งสอนนั้นอาจจะเป็นคำพูดอบรมสั่งสอนและรูปแบบของการปฏิบัติจริง ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สามารถ จันทรสุรีย์ (2533) ที่ว่า ความรู้เกิดจากการสั่งสมกันมาและมี

การถ่ายทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย การถ่ายทอดทำได้หลายวิธี ซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น เมื่อชาวบ้านยังนิยมใช้พืชสมุนไพรและชุมชนนั้นมีพ่อหมอแม่หมอหรือผู้อาวุโส ย่อมทำให้การอบรมสั่งสอนการใช้พืชสมุนไพรอยู่คู่กับชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์พืชสมุนไพรและพิธีกรรมตามความเชื่อในลักษณะของการอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรมที่จะทำให้มีการดำรงอยู่ของพืชสมุนไพรต่อไป

สิ่งที่ขาดไม่ได้ในชุมชนบ้านขุนช่างเคี่ยนแห่งนี้คือ พิธีกรรม ความเชื่อ เนื่องจากเป็นชนเผ่าม้งบ้าน จึงทำให้มีการประกอบด้วยพิธีกรรมต่างๆ มากมาย เช่น ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องป่าไม้ ความเชื่อเรื่องการดูแลสุขภาพ ความเชื่อเหล่านี้ชาวบ้านในชุมชนบ้านขุนช่างเคี่ยน ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามพิธีกรรม ความเชื่ออย่างเคร่งครัด เพราะความเชื่อเป็นระบบคิดปรัชญาที่มนุษย์ในสังคมหรือชุมชนที่มีความเชื่อต่อเรื่องนั้นๆ ใดๆ เช่น ความเชื่อนับถือผี เชื่อว่าธรรมชาติจับต้องไม่ได้แต่สามารถกำหนดทุกอย่างได้ ซึ่งจากการสังเกตในแต่ละบ้านของคนในชุมชนจะมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษ เมื่อไม่สบายก็จะบูชาอ่อนวอนให้ผีบรรพบุรุษ ให้มาช่วยปลดปล่อยความเจ็บป่วย หรือเมื่อเก็บเกี่ยวจะมีการกินข้าวใหม่ก็จะนำมาถวายที่หิ้งบรรพบุรุษเสียก่อนเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษและสิ่งที่น่าสนใจในชุมชนแห่งนี้คือการที่สภาพทางสังคมวัฒนธรรมของคนในชุมชนมีความเอื้ออาทร มีความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งกันและกัน และคอยช่วยเหลือร่วมกันแก้ไขปัญหาซึ่งกันและกัน ซึ่งทุกคนในชุมชนรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีซึ่งส่งผลให้ชุมชนชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนแห่งนี้ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิม ผสมผสานควบคู่ไปกับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้าสู่ในชุมชนได้อย่างลงตัว

อย่างไรก็ตามในกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้งนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ย่อมทำให้สิ่งต่างๆ เปลี่ยนไป ความเชื่อค่านิยมสมัยใหม่และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ ปัจจัยนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งซึ่งเป็นทั้งปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เสริมต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา ด้านที่เอื้อต่อกระบวนการคือ การที่มีค่านิยมสมัยใหม่และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐนั้น มุมมองหนึ่งอาจจะทำให้ชาวบ้านมีความสะดวกสบาย มีความเป็นอยู่ที่ดี มีมุมมองต่างๆ ที่กว้างขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้บางทีอาจจะเป็นเหมือนดาบสองคมคือ เมื่อมีความสะดวกสบาย มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจในครัวเรือนดีขึ้น ประเพณี พิธีกรรม

ความเชื่อต่างๆ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าม้งบางส่วนกลับลดลงเพราะเห็นว่าค่านิยมสมัยใหม่ดีกว่าและเป็นรูปธรรมมากกว่าประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของชุมชนเอง แต่ในมุมมองกลับกันก็ยังมีกลุ่มๆ หนึ่งที่มีความเชื่อในค่านิยมสมัยควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนและมีการปรับประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้อย่างลงตัว

ในส่วนของการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐมองว่าเป็นเรื่องที่ต้องทำไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆ ก็ตาม เพราะการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐนั้นเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ชาวบ้านมีความอยู่ดีกินดี มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ต้องมีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วย ในส่วนของด้านสาธารณสุขภายในในชุมชน พบว่าในปัจจุบันคนในชุมชนได้หันไปปรับการรักษา กับแพทย์แผนปัจจุบันมากขึ้นเพราะมองว่ามีความปลอดภัยและมีความสะดวกสบายกว่า แต่การรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันนั้นทำให้คนในชุมชนลดการพึ่งพาตนเองลงและพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสรี พงศ์พิศ (2536) ได้กล่าวถึง การพึ่งพาตนเองของการแพทย์แผนปัจจุบัน สรุปได้ว่า การแพทย์แผนปัจจุบันได้มีการพัฒนาจากการแพทย์แผนตะวันตกโดยมีการดัดแปลงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย จึงทำให้พึ่งตนเองได้น้อยหรือไม่ได้เลย เพราะเครื่องมือ ยาเวชภัณฑ์ต้องสั่งมาจากต่างประเทศ ในขณะที่หมอพื้นบ้านเดินรอบๆ บ้านก็ได้ยาแล้ว จากกรณีดังกล่าวเปรียบเทียบได้ว่า “แพทย์แผนปัจจุบันพึ่งตนเองไม่ได้” และสิ่งที่สำคัญคือ การมองข้ามการรักษาแบบพื้นบ้านในชุมชนซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐในอีกแง่มุมหนึ่งนั้นไม่ได้เป็นเรื่องที่ดีเสมอไป เพราะในทางกลับกันอาจจะทำให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆ และกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการ ความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านที่ได้มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานนั้นอาจจะสูญหายไป ในการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐนั้น ควรเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษายามเจ็บป่วยรวมทั้งใช้เพื่อการดูแลสุขภาพไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยหรือส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง เช่น ส่งเสริมให้มีการกินสมุนไพรที่เป็นพืชผักพื้นบ้าน ซึ่งอาหารเหล่านี้เป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ กล่าวคือเป็นผักที่ปลอดสารพิษ เป็นอาหารประเภทกากใย ซึ่งจะช่วยป้องกัน โรคท้องผูกและ โรคกระเพาะต่างๆ อีกทั้งยังช่วยให้เจริญอาหารอีกด้วย ซึ่งเป็นการทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองและลดการพึ่งพาจากภายนอกได้อีกด้วย

ปัจจัยต่อมาที่เป็นทั้งปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรค คือ วิถีปฏิบัติตามวัฒนธรรมสมัยใหม่ เพราะการที่คนในชุมชนได้รับวัฒนธรรมสมัยใหม่ หรือการได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ นั้นจะทำให้มีมุมมองในการมองเรื่องราวต่างๆ ได้กว้างขึ้น แต่หากนำมาใช้ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตนเองแล้ว นั้นอาจจะส่งผลเสียมากกว่าผลดีเพราะสิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้วิถีการปฏิบัติมีการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ความศรัทธาในเรื่องของความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ลดลง ในส่วนของการรักษาการเจ็บป่วย ชาวบ้านก็หันไปรักษาความเจ็บป่วยจากโรงพยาบาลมากขึ้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆ และกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร เพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านที่ได้มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานนั้นอาจจะสูญหายไป เพราะวิถีปฏิบัติตามวัฒนธรรมสมัยใหม่นี้จะเป็นสิ่งที่คนในชุมชนบางกลุ่มเปลี่ยนวิธีการคิดว่าการรักษาด้วยพืชสมุนไพรและกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านนั้นเป็นสิ่งที่ล้าสมัย

อย่างไรก็ตามการที่ในชุมชนแห่งนี้ยังคงสามารถรักษาการรักษาแบบพื้นบ้านไว้ได้จนถึงปัจจุบันนั้นอาจเป็นเพราะชาวบ้านมีวัฒนธรรมประเพณีที่ผสมผสานทั้งความดั้งเดิมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ได้อย่างลงตัว มีภูมิปัญญาด้านการจัดการพืชสมุนไพรตามแบบของชาวบ้านเองมีผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านที่ทำหน้าที่สืบทอดภูมิปัญญาและมีเป้าหมายของการนำภูมิปัญญามาใช้เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันซึ่งเป็นปัจจัยภายในชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติของชุมชนชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากปัจจัยภายนอกชุมชนไม่ว่าจะเป็นค่านิยมวิถีปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรของชุมชนชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาประกอบกับชาวบ้านยังมีความเข้มแข็ง ส่งผลทำให้สภาพแวดล้อมวิถีการปฏิบัติและวิถีการดำเนินชีวิตมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างชาวบ้านกับระบบนิเวศ และสังคมได้อย่างลงตัว สามารถมีองค์ความรู้และการเห็นคุณค่าที่มีต่อการเจ็บป่วยและพืชสมุนไพรที่มีในชุมชน ซึ่งกระบวนการการสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นมิตินิยมสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติที่เกิดจากการตั้งสมประสงค์ในชีวิตมีการเรียนรู้และกระบวนการสืบทอด

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรที่ไม่มีวันสิ้นสุดและมีการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อความคงอยู่และมีใช้ต่อไปในอนาคตอย่างยั่งยืนต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานของรัฐควรส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษายาเจ็บป่วย รวมทั้งในรูปแบบของการใช้เพื่อการดูแลสุขภาพและการบริโภคพืชสมุนไพรเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยหรือควรส่งเสริมให้ชาวบ้านดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาแบบพื้นบ้านในชุมชนของตนเอง

2. ควรมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาพื้นบ้าน และเชื่อมั่นในพลังชาวบ้านหรือพลังชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งฟื้นฟูผู้ที่มีความรู้ด้านต่างๆ หรือปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงบทบาทและศักยภาพของตนเองตามวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆ ของชุมชน

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. ควรมีการศึกษาชนิดของสมุนไพรที่เป็นภาษาไทยและชื่อวิทยาศาสตร์ให้มากขึ้น เนื่องจากหากบุคคลภายนอกชุมชนต้องการนำไปใช้ประโยชน์จะสามารถนำไปใช้ได้